

מסטודנט 1932 לגימלאי 1994

דוד איילון

תרע"ד-תשנ"ח (1914-1998)

סטודנט

את בית הספר הראלי בחיפה סיימתי בהרגשת סיפוק. אמנם ידיעותי מצומצמות, אבל המעט שאני יודע בנוי על קרקע מוצקה. כבר בראשית דרכי כסטודנט זועזעתי זעזוע אדיר ומבורך מאין כמוהו, כי הכול הועמד בסימן שאלה וחיוב הוכחה. מספר המורים במכון למדעי המזרח היה קטן, והשיעורים היו מפוזרים על שטחים נרחבים, בדרך כלל בלא כל קשר בין האחד למשנהו. הדבר המשותף לכולם היה שפיתחו את חוש הביקורת והתמקדו בביקורת הטקסט, אם כי לא רק בו. במסגרת ליברלית ונטולת מטלות שקשה למצוא כמותה רכשנו את המתודה ואת הכלים שאותם חייבים להפעיל בכל תחום של מדעי הרוח. אלה הם נכסי צאן ברזל המאפשרים לחוקר לראות נכוחה גם בתחומים שהוא רק מתחיל בהם. אומר כמה מילים על המורים.

יוסף יואל ריבלין היה הראשון שקיבל את פני התלמיד המתחיל והאציל מחמימותו, משרשיותו, מעושר לשונו. הוא היה מעורה בתרבות ישראל ובתרבות ישמעאל, ובאהבתו את שתיהן היווה קבלת פנים מצוינת לתלמיד הנבון וחסר הביטחון.

שלמה דב גויטיין – חוקר גדול ומורה גדול. עם כמה מהתכונות החיוביות של מורה (בבית ספר) ידע לרתק את התלמידים ולהלהיבם. במידה לא קטנה בחרתי בכיוון ההיסטורי בהשפעת שיעוריו. הוא גילה עניין אישי רב בכל תלמיד ותלמיד ואף עזר לו כמיטב יכולתו.

לוי ביליג – אהוב נפשם של התלמידים, צנוע ונחבא אל הכלים, קצר רואי באורח קיצוני, בודד, מתוסבך, עם תקופות ארוכות מאוד של רפיון. תמיד ליוו אותנו תקוות תלמידיו וחבריו ותפילתם שיתאושש ויפעיל את כישורו הגדול לקידום מחקרו על השיעה. שיעוריו, בייחוד קריאת השירה הערבית ואבן ח'לדון, היו חוויה בלתי רגילה. תקופה קצרה לפני שנרצח באה ההתאוששות, אך הוא נגדע באמצעה. היום נתגלה כתב היד השיעי שטיפל בו, ונאמר לי כי הערותיו המדעיות לכתב יד חשוב זה היו בעלות ערך מהפכני לזמנן. את עבודת המחקר הראשונה שלי, עבודה על יהודי מצרים שהופיעה ב'ציון' בשנת 1937, הקדשתי לזכרו.

לאון אריה מאיר – אז המפורסם שבין מורי המכון בעולם ובעל ידע עצום בתחומו – לא יכול או לא היה מוכן להתאים את עצמו לרמת בורותם של רוב תלמידיו, חוץ מכמה בעלי התעניינות ארכאולוגית מובהקת, למשל **רות עמירן** ו**יגאל ידן**. מעלתו הגדולה הייתה ששלח את תלמידיו לחקור נושאים בלתי שגרתיים ובלתי ידועים, שבהם יכלו להתגדר ולומר את מילתם המקורית. לא רק בזכותו אלא גם לפי הצעתו נעשיתי ממלוק.

דוד צבי בנעט – צנוע ונחבא אל הכלים אך תקיף בלא פשרה

בתחום המדעי – היה הכתובת הבלתי מעוררת לכל בעיה בלשון הערבית הקלסית ובנושאים אחרים. נהנו ממנו בעיקר תלמידים שהתחילו ללמוד לאחר שאני סיימתי, כי רק אז הוא עבר מתפקיד ספרן בספרייה הלאומית לתפקיד פרופסור באוניברסיטה. אך זכיתי לצקת מים על ידיו בשיעורים כמעט פרטיים ב'מורה נבוכים' של הרמב"ם. במקורו הערבי הוא היה הכותל המערבי של **פסח שנער** ושלי בחיבור המילון הערבי-עברי.

לא הייתי מתלמידיו של הענק המדעי **הנס יעקב פולוצקי**, אך נעזרנו בו הרבה בחיבור מילוננו דווקא בתחום השפה הערבית המודרנית. **גוטהולד וייל** עשה את לימוד הדקדוק הערבי לחוויה מרתקת. הוא גם הניח את היסוד ללימוד הטורקית במכוננו.

יצחק שמוש, איש חלב, סופר בעל שם בארצו, היה הראשון שלימד נושאים מודרניים במכוננו, ובכך היה אות לבאות. מורים אלו היו האחראים העיקריים לכך שהמכון שלנו הוא היום הטוב בעולם בלימודי האסלאם.

אף שנושאים מודרניים לא נלמדו במכון בראשיתו, הייתה גישה חיובית ביותר לעיסוק בנושאים אלו, וזאת על יסוד ההנחה הנכונה כי הידע שאדם רוכש הוא משני בחשיבותו למתודה ולכלים.

אוריאל הד כתב את עבודת הדוקטור שלו על אישיות טורקית חשובה בת המאה התשע-עשרה והעשרים, ואילו אני הייתי קרוב מאוד לכתיבת עבודת מ"א על הספרות הערבית בא"י במאות התשע-עשרה והעשרים בהדרכת **פרופ' בנעט**. חיבור המילון הערבי-עברי ללשון הערבית החדשה (של **שנער** ושלי) אף הוא בא ביזמתם ובעידודם של מורי המכון.

והייתה עוד דרך לקרבנו אל ההווי הערבי-מוסלמי וההווי בן מינו, שהאחראי העיקרי לה היה **ש"ד גויטיין**: לשלוח כמה מאתנו לתקופות קצרות ללמוד באוניברסיטה האמריקנית בבירור. באוניברסיטה זו, ששפת ההוראה בה אנגלית, נלמדו רוב הנושאים המוסלמיים בשפה הערבית הספרותית. לפי הסדר הכרונולוגי נשלחו לשם **אביבה טורובסקי-לנדמן**, אני, **אליהו ברק (בורק)**, **אוריאל הד וגבריאל בר**. גם **מאיר קיסטר** הגיע לעיר זו, אך הוא הונחת שם על ידי הצבא הפולני בנסיבות שלא הובהרו עד היום. לכולנו זו הייתה תקופה חשובה ביותר.

אני שהיתי שם בשנת 1935 שמונה חודשים – סמסטר האביב וחופשת הקיץ. מוריי העיקריים שם היו אנשים בעלי שם: **אניס אלמקדסי**, איש הספרות הערבית, **אסד רסתם**, חוקר סוריה בתקופה העותומנית; **וקונסטנטין (קוסטי) זוריק**, מי שכיהן אחר כך בתפקידי נשיא האוניברסיטה האמריקנית, נשיא אוניברסיטת דמשק, שגריר סוריה בארצות-הברית ויור"ר אגודת נשיאי

האוניברסיטאות בעולם. **אבן אלפראת**, מחבר הספר הנודע 'אלועי אלקומי' (התודעה הלאומית) לימד היסטוריה מוסלמית. בהיותו נוצרי היה חייב לנקוט לשון זהירה ביותר. הוא עשה זאת בהצלחה רבה והיה אהוב ונערץ על כל התלמידים. כשלימד את ראשית האסלאם פרצו לעתים ויכוחים קשים שגבלו באלימות מילולית בין התלמידים המוסלמים שהשתייכו לכמה כתות של האסלאם. החמור שבהם היה ויכוח בין התלמידים השיעים העיראקים לבין התלמידים הסונים מאותה ארץ. כאילו התרחשו המאורעות רק אתמול. הוא ידע תמיד להרגיע את הרוחות.

כמובן, כולנו באנו כדי לשפר את הערבית, בעיקר הספרותית והמודרנית שלנו. השקעתי מאמץ עצום בנושא זה עוד לפני בואי לבירות, והאמנתי כי הגעתי לרמת כתיבה מתקבלת על הדעת. היה שם זקן חביב ומסביר פנים, לא חבר הסגל ממש, שהיה ממונה על שיפור הסגנון – **קרבאן**. בעדינות בלתי רגילה ובסבלנות אין קץ הוא קרע לגזרים את החיבור הראשון שהגשתי לו. למרות שאז חשתי כקרוב, אני אסיר תודה לו עד היום.

בעניין אחד לפחות פיגרנו מאוד אחרי הסטודנטים של אוניברסיטת בירות, והוא השמירה על השקט באולם הקריאה. עליי להודות שלפי הרגשתי הסובייקטיבית היום המדע בתחום זה באולמות הקריאה שלנו טוב משהיה בימים שהייתי סטודנט.

אך היו גם צדדים אחרים. בקרב הסטודנטים הערביים (חוץ מהמצרים שהיו אז אדישים), ובראשם הפלסטינאים, בלטה ביותר האיבה למפעל הציוני ולכל הקשור בו. הפרוטוקולים של זקני ציון, גם בתרגום ערבי, זכו לתפוצה ניכרת ולאדהה רבה. ההערצה להיטלר 'איש הברזל' (רג'ל אל חד'ד) הלכה וגאתה. הדבר עורר דאגה ניכרת בקרב הסטודנטים הישראליים (כ־140 מתוך כ־1,300 הסטודנטים באוניברסיטה), שהיו מאוגדים באגודה 'קדימה'. נתבקשתי להרצות לפנייהם על הפרוטוקולים, אף שבורותי בנושא זה הייתה קצת פחות מושלמת מזו של שומעיי.

היו לי יחסים אישיים טובים מאוד עם רבים מהסטודנטים הערביים. ביום הספורט של האוניברסיטה זכיתי במקום הראשון בריצת מאה מטרים. בחלוקת התעודות נתקבל כל זוכה שעלה לדוכן במחיאות כפים, לעתים סוערות. כשהגיע תורי השתררה דממת מוות. זה היה מעמד מביך ביותר. עם זה עליי לציין שהממונה על החינוך הגופני באוניברסיטה, **טראבלסי**, הגיש לי כל עזרה אפשרית. היום קשה להעלות על הדעת מה דלים היו אמצעיני וסיכוייני אז. כאשר השיג המכון שלנו כמה עמודי פוטוסטט מכתב־יד בספרייה בחו"ל נחשב הדבר להישג גדול. מספר התלמידים באוניברסיטה גדל בשנות לימודי מ־180 לכ־1000, עלייה מרשימה. אך הסיכויים להמשיך בקריירה אקדמית היו כמעט אפסיים. מספר התלמידים המוכשרים מאוד היה גדול, וחלק בלתי מבוטל מהם הלך לאיבוד.

מורה

כצפוי, ההתרחבות הגדולה של המכון באה עם קום המדינה. היא נעשתה בשני שלבים הקשורים זה בזה קשר אמיץ, אף שמפרידה ביניהם תקופה של שלוש־עשרה שנים. בשנת 1949 הוקם החוג למזרח התיכון בזמן החדש, ובשנת 1962 שונה שם המוסד שלנו מ'המכון למדעי המזרח', ל'מכון ללימודי אסיה ואפריקה' – משום שהתרחב על פני שתי יבשות אלו. תוכנו ודרך התפתחותו של החוג

החדש למזרח התיכון היה בהם כדי לקבוע את אופיו של המכון ואת מהותו יותר מכל גורם אחר. אני הצטרפתי לסגל המכון כדי להקים בעיקר את חלקו הערבי של החוג, ו**אוריאל הד** הצטרף שנתיים אחריי כדי להקים בעיקר את חלקו הטורקי והפרסי (שנינו באנו לאוניברסיטה ממשרד החוץ). הבעייתיות של חוג זה בלטה כבר עם היווסדו. בכירי המורים במכון רצו לקרוא לו 'המזרח התיכון בהווה', ואני הצעתי 'בזמן החדש'. דעתי התקבלה לאחר דין ודברים. דעתי של הד, שהיה אז בחו"ל, הייתה כדעתי. גם לאחר שנתקבל השם היו לנו צרות צרורות עם רבים מן התלמידים, גם עם המובחרים שבהם, בדבר הנושאים שיש ללמד בחוג. נטייתם הייתה לעבר ההתרכזות בעניינים השוטפים. כאשר קבעתי את תולדות הוהאבים כנושא לסמינר כמעט פרצה התקוממות. לא קשה לדמיין מה היו פני לימודי האסלאם באוניברסיטה העברית בפרט ובישראל בכלל לו התקבל השם 'בהווה' לחוג זה.

האחראי העיקרי לשלב השני היה **אוריאל הד**, ראש המכון עד 1963. הוא פעל בשיתוף פעולה עם **שמואל נ' אייזנשטדט** במסגרת התנופה האדירה שקיבלה האוניברסיטה בראשותו של **בנימין מזר**. כשנתמנית לראש המכון באותה שנה היה עליי לעסוק רק בהשלמות, אם כי היו אלו השלמות כבדות משקל.

בתחום חיוני אחד הייתה השפעתו של המכון מזערית, וספק אם יכלה להיות גדולה יותר: הוראת הערבית בבתי הספר. **גויטיין** ניסה לפעול בעניין זה מיד לאחר קום המדינה, ואני אף השתתפתי בישיבה אחת או שתיים בביתו. בתקופה מאוחרת יותר הוקמה למטרה זו ועדה שחבריה היו **יהושע בלאו**, **משה גושן** ו**גוטשטיין** ואני, ובוודאי היו עוד כמה ניסיונות שאינם ידועים לי. הסיבה העיקרית לכישלון היא חוסר המודעות המספקת לחשיבות הגדולה של נושא זה בקרב הגורמים בעלי יכולת ההכרעה. תודה מיוחדת על תרומתו בתחום זה מגיעה ל**מאיר קיסטר**, אז המפקח על ההוראה הערבית בבתי הספר בישראל.

אשר למעמדו הבין־לאומי של מכוננו, הרי שבלימודי האסלאם הוא הטוב בעולם בלא עוררין. כמובן, גם היום יש אסלאמיסטים ממדרגה ראשונה ברחבי העולם, אך כגוף אין דומה למכון שלנו בשום מקום אחר. האסלאמיסטיקה בעולם שוקעת, וגם בנושאים שמחוץ לתחומי האסלאם המכון שלנו הולך ותופס מקום נכבד ביותר. אני חייב להתמקד בעיקר באלה שפעלו למען שינוי המבני של המכון ולמען הרחבתו.

ספורטי

את קבוצת הספורט הראשונה שקמה באוניברסיטה העברית הקמתי בראשית לימודי. זאת הייתה קבוצת כדור־יד. משחק קבוצתי יוקרתי זה טופח אז בבתי הספר התיכוניים בארץ, ובראשם בגימנסיה הרצלית ובבית הספר הראלי. מי שהתעניין בכדורגל בא על סיפוקו במסגרות אחרות. בבית הספר הראלי הקפידו מאוד על החינוך הגופני, ואין זה מקרה, כי משם צמחו החג"ם (חינוך גופני מורחב) ולימים הפנימייה הצבאית. בין שתי הגימנסיות (שהיו האחת היפוכה של חברתה, ושמכך צמחה ברבות הימים תועלת רבה למדינה), התקיים מפגש כדור־יד שנתי. זה היה המפגש הספורטיבי הקבוע היחיד בין כל בתי הספר התיכוניים בארץ, והוא זכה לתהודה ניכרת. עוד בהיותי תלמיד בית הספר העממי בזכרון יעקב החזקנו

חלקו בעוגת ההתעמלות, חלק שהמעמל הוותיק לא היה נלהב לוותר עליו. לאחר התדיינות ממושכת למדי, שאף אני הייתי שותף לה, קיבל הסטודנט את המגיע לו. זה היה **מיכאל בן חנון**. מאז ועד קום המדינה לא היה לי כל קשר לספורט באוניברסיטה. כל מה שגונב לאוזני היה שסטודנט בשם **פימה פרומשטיין** זכה בריצה למרחק מאה מטרים. אותו פימה עצמו הפך להיות אחר כך **חיים תדמור**.

עם קום המדינה חל שינוי מרחיק לכת גם בספורט האוניברסיטאי, אם כי הרבה פחות מהרצוי ומהמצופה. הצד החיובי ביותר היה מציאותו של גרעין קטן למדי של סטודנטים נלהבים ומתמסרים לפיתוח הספורט, בהם כמה בעלי הישגים ספורטיביים נכבדים, למשל **טלבר (טיילהבר)**, שאביו השתתף במכבייה הראשונה והוא עצמו היה אלוף ישראל בריצת 1500 מטרים. עזרו להם כמה חברי סגל אקדמי, שכמעט כולם לא היו ספורטאים אך הכירו בחשיבות טיפוחו של הספורט האקדמי והתמסרו לכך בכל מאודם. אלה נעזרו בכמה מאנשי האדמיניסטרציה ובהם **אליהו הוניג**. כל אלה פעלו במסגרת הוועדה האוניברסיטאית לחינוך גופני ופיקחו על פעילות הספורט וההתעמלות בכל התחומים.

לפעילות ספורטיבית באוניברסיטה העברית הצטרפתי בסוף 1952 באמצעותו של **ולטר פרנקל**. הכרתי אותו עוד מן המכבייה הראשונה בשנת 1932. הוא היה האישיות הדומיננטית במכבייה ואני אחד המשתתפים בתחרויות הנוער שלה. בשנים 1958-1976 כיהנתי כיו"ר הוועדה, אחרי המתמטיקאי הנודע **אברהם הלוי פרנקל**, ספורטאי בכל נפשו ובכל מאודו על אף מגבלותיו הפיזיות. כשנבחרתי לאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים בשנת 1961, הוא כתב לי: "שמח אני גם על כך שמעתה ישבו שני נציגים של הספורט האקדמי באקדמיה". מאז ועד עתה לא הצטרף לאקדמיה אף אחד מן הזן הזה. משנת 1976 מכהן בתפקיד היו"ר **משה מעוז**. התפתחות הספורט ומתקניו באוניברסיטה העברית היא תוצאה של מסירותו והתלהבותו של גרעין קטן מקרב הסטודנטים, המורים ואנשי האדמיניסטרציה שלה. אותה התפתחות מרשימה התרחשה במסגרת אדישות לא קטנה בקרב הסטודנטים והמורים. די אם נזכיר את חלקו הבלתי מרשים של הספורט ביום הסטודנט ואת הבעייתיות של קיום ספורט החובה באוניברסיטה, שהייתי אחראי לו שנים רבות.

מקרב אותה קבוצה קטנה ראוי לציון מיוחד **הלל רסקין**, שמרגע שהצטרף כסטודנט הפיח בספורט האוניברסיטאי רוח חיים הן במסירותו שלא ידעה גבול הן במחשבתו המקורית. בעיה מרכזית שעמדה בפנינו הייתה הפיכת החינוך הגופני למקצוע אקדמי. לא אפרט כאן את האכזבות שנחלנו במאמצינו להשיג מטרה זו. לא נותרה אלא דרך עקיפין: בהמלצתי ובתמיכתו של **אשר רשף** מן האדמיניסטרציה נשלח הלל רסקין לארצות-הברית ושם קיבל תואר מ"א ואחר כך תואר דוקטור בספורט. כך נוצר הבסיס למתן אופי אקדמי לחינוך הגופני.

כיום מתנוסס מרכז קוסל לתפארת באוניברסיטה העברית, על פעילותו ועל מתקניו המגוונים, בראשותו של הלל רסקין. אני מקווה ומתפלל שהספורט האקדמי יתפוס סוף סוף את המקום המרכזי שהוא חייב לתפוס בספורט הישראלי.

מספר אחת - דוד אילון 15 בינואר 1969

אצבעות לקבוצת הראלי, בייחוד כאשר הצטרפו אליה שני השחקנים **זינדר ובינשטוק** (זינדר - לימים ראש שירות השידור בישראל). אלה היו קרוב לוודאי שחקני החיזוק האמריקנים הראשונים שהגיעו לכאן. אנחנו, אנשי בית הספר הראלי, שמרנו בקנאות יתרה ובהצלחה מלאה על מעמד של מפסידנים (גם בימי זינדר ובינשטוק). הסבר חלקי טמון בעובדה שהיינו אז 300 תלמידים והם יותר מ-1,000. היו הפסידים בכבוד והיו הפסידים בכבוד. באחד המפגשים מהסוג השני הוכלתי אף אני בנבחרת הראלי. התוצאה הייתה 4:1 לטובת הרצליה, וזאת על מגרשנו הביתי, מגרש מכבי חיפה.

כשלוכותי הישג מרשים כזה הקמתי את קבוצת הכדוריד האוניברסיטאית. היריב היחיד והקבוע שלנו היה נבחרת הגימנסיה רחביה. המשחקים התקיימו על מגרש הפועל ברחוב המלך ג'ורג'. אף תוצאה של משחקים אלו אינה זכורה לי, ומחברי קבוצתי אני זוכר רק את **אברהם לוי**. לעומת זאת מנבחרת הגימנסיה זכורים לי היטב **הלל פפרמן**, **מאיר רבינוביץ (דץ)**, ו**אריאל אריאלי**. פעילות הקבוצה נחלשה בהדרגה, והיא נעלמה בלי שהשאירה רושם רב, עוד לפני מאורעות 1936/39 שבלמו כל התפתחות ספורטיבית. מכל מקום את זכות הראשונים אין ליטול ממנה.

ענף ספורט שהיה מבוסס למדי באוניברסיטה עוד לפני בואי אליה היה ההתעמלות. המעמל היה מעולה, לימד בבתי ספר והיה גם אישיות בולטת בהגנה. שנה-שנתיים אחרי הגיע לאוניברסיטה סטודנט מגרמניה, **זמל**, בעל כישורים מצוינים כמעמל וביקש את

חלקו הבולט של המכון ללימודי אסיה ואפריקה בפיתוח החינוך הגופני באוניברסיטה שלנו אינו ניתן לערעור. סגן היו"ר של מרכז קוסל הוא **משה מעוז**, איש המכון שלנו, ומנהלו הוא **ישראל בריקנר**, בוגר המכון. בראש המכון שלנו עומד מי שהיה רץ וקופץ מצטיין, **אריה לוי**. לא הוכח עדיין כי בגלל הישגים אלו הוא נבחר לתפקיד ראש המכון. זאת ועוד, **מנחם מילסון**, דיקן הפקולטה למדעי הרוח, אף הוא איש המכון, בוגר בית הספר הריאלי וחובב ספורט גדול. כשחזרתי בסוף 1952 לפעילות ספורטיבית לאחר הפסקה ארוכה התכוונתי לשמור על כושר גופני בלבד. להפתעתי הגדולה לא נס ליחי. נעשיתי האלוף הקבוע של הסגל האקדמי בריצת שישים מטרים ביום הסטודנט השנתי. בשנת 1960 קבעתי את הזמן הטוב ביותר למרחק זה, וחזרתי עליו בשנת 1963, בן 49. בשנת 1964 אתרע מזלי, ו**אמנון פזי**, מי שהיה בשעתו מאלופי ישראל בריצת מאה מטרים ואז דוקטורנט במתמטיקה, השתתף במירוץ, והוא היה המנצח. יותר מנחמה פורתא הייתה לי בכך שהשיא שקבעתי בשנה הקודמת לא נשבר. עשירית השנייה עמדה לזכותי. בהקשר זה אציין כי אביו של **אמנון פזי** אימן אותי בחיפה עוד בהיותי תלמיד תיכון, וגם אחר כך, בכדורגל ובאתלטיקה קלה.

גמלאי

בשנת 1982 הוקם בקפטריה של בית בלגיה המכון לגמלאים, שאבותיו המייסדים הם ילידי שנת 1914: **מאיר קיסטר**, **פסח שנער** ואני. מכון זה אינו מכיר אף באחד ממוסדות האוניברסיטה, חוץ מאותה קפטריה, ומטרתו להוכיח את עליונותו על כל השאר, בראש ובראשונה על המכון ללימודי אסיה ואפריקה. הסעיף העיקרי בחוקתו הוא *if you publish you perish*. לפני כמה חודשים הוכנס תיקון בסעיף זה: הוכרז על מחקר משותף של שלושתנו על הארוטיקה באסלאם ומחוצה לו, ומחקר זה מתנהל היום במלוא התנופה. עתה החלטנו להקים גם את המדור לספורט הישגי, כי זה הגיל המתאים ביותר לכך. **פסח** הוא בעל כישרונות של אצן שלא מומשו, איילה שלוחה ממש. זאת הבחנתי עוד בימים שהיה סטודנט. עד היום הוא ניחן בלחיצת יד שוחקת עצמות ומפרקת פרקים. הוא יוכל לפעול בשני ענפי ספורט. **למאיר** יש עבר מפואר של כדורגל, אלא שכדרכו הוא נמשך אל הראשוניות, ואליה בלבד. כשם שבתחום מחקריו אין, לדעתו, שום ערך למה שבא לאחר תקופת הראשונים, כן גם בכדורגל. לכן הכדור שהוא אמון עליו עשוי כולו על טהרת הסמרטוטים האותנטיים ואין ערך בעיניו לאפשרות שכדור-הרגל הראשון היה עשוי מחומר אחר. זה רכיב אחד. הרכיב השני, שאינו נופל ממנו בחשיבותו, הוא הבוץ. אותו בוץ אשר במרוצת שתי מאות השנים האחרונות סייע שלוש פעמים לבלמת התקדמותם מזרחה של צבאות היבשה הטובים בעולם פועל פעולה הפוכה על יהדות השרירים של מושציץ [מקום הולדתו של מאיר קיסטר] וספיחיה. אצלה זה גורם של זירוז ותאוצה. הישגיה הספורטיביים הגדולים באו בעת ששני הרכיבים (הכדור מאותו החומר והבוץ) פעלו באהדה.

מכל מה שאמרתי עד עתה אפשר ללמוד בבירור כי בעוד שהקשר בין המכון ללימודי אסיה ואפריקה לבין הספורט מחייב הוכחה, מובן מאליו אותו הקשר בין מכון הגמלאים לבין אותו הספורט. ועוד נכוננו לנו עלילות, בייחוד בתחום הספורטיבי.